

Volume: 11 Issue: 1 Year: 2014

Evaluation of newspaper articles about complementary alternative medicine in terms of journalism, public health and medical ethics¹

Tamamlayıcı alternatif tıp ile ilgili gazete haberlerinin gazetecilik, halk sağlığı ve tıbbi etik boyutuyla değerlendirilmesi¹

Gamze Polat²
Gülay Yıldırım³
Hasan Hüseyin Polat⁴

Abstract

The study was conducted to determine how the three best-selling daily newspapers in Turkey (Posta, Hürriyet, Sabah) gave news about CAM both from a quantitative-qualitative aspect and to evaluate them in terms of ethics, public health. (January 1-June 30, 2013). Quantitative-qualitative analysis was performed, 585 articles on CAM were published. As a source of the news, medical doctors took the first place(33.7%). It was seen that 69.6% of them recommended readers to make use of CAM practices and that articles tempting people into CAM took the second place(27.1%). Of the articles, 58.5% were on herbal treatment. Articles on diseases were mostly on nutrition–diet(15.9%). Newspapers were support to CAM-related news(56.3%). The media deal with all

Özet

Çalışma, 1 Ocak – 30 Haziran 2013 tarihleri arasında Türkiye’de günlük en çok satan Posta, Hürriyet ve Sabah gazetelerindeki Tamamlayıcı Alternatif Tıp(TAT) haberlerinin nasıl verildiğinin nicelik ve nitelik olarak değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır. Niteliksel ve niceliksel analizler yapılmıştır. Bulgulara göre konunun halk sağlığına etkileri ve yarattığı etik sorunlar çerçevesinde tartışılması yapılmıştır. Her üç gazetede TAT ile ilgili toplam 585 yazı yayınlanmıştır. Tıp doktorları ilk sırada yer alan haber kaynağıdır (%33,7). Reklamlar dışında gazetelerdeki yazıların %69,6’sı okurlara TAT’ı önerir niteliktedir. İkinci sırada ise TAT uygulamasını özendirici yazılar (%27,1) yer almaktadır. TAT’la ilgili yazıların %58,5’i bitkisel tedavi ile ilgilidir. Beslenme–diyet sorunları

¹ The paper has been to presented in as a poster presentation at a preliminary stage in the Lokman Physician Medical History and Folk Medicine Days 22-25 May 2013, Gaziantep, Turkey.

² Research Assistant, M.Sc., Ankara University, Department of Journalism Faculty of Communication, Ankara, Turkey, mor_gp@hotmail.com

³Assistant Professor, Ph.D., Cumhuriyet University, Faculty of Medicine, Medical Ethics and the History of Medicine Department, Sivas, Turkey, gyildirim@gmail.com

⁴Professor, Medical Doctor, Cumhuriyet University, Faculty of Medicine, Department of Public Health, Sivas, Turkey, hhpolat60@gmail.com

kinds of information on the agenda because they consider them as newsworthy, and thus the public is misinformed and misled on such an important issue as health, medical ethics. CAM should be subjected to scientific studies.

Keywords: Alternative medicine; complementary alternative medicine; traditional medicine; journalism; folkloric medicine

[\(Extended English abstract is at the end of this document\)](#)

(%15,9) ile ilgili yazılar ilk sırayı almaktadır. Gazeteler, %56,3 oranında TAT ile ilgili haberleri destekler nitelikte sunmuşlardır. Her türlü enformasyonu haber niteliği taşıdığı gerekçesiyle ele alan Medya, dezenformasyona ve sağlıkta yanlış yönlendirmelere dolayısıyla halk sağlığı ve tıp etiği sorunlarına yol açmaktadır. TAT yöntemlerinin bilimsel çalışmalara tabi tutulması gereklidir.

Anahtar kelimeler: Alternatif tıp; tamamlayıcı alternatif tıp; geleneksel tıp; gazetecilik; folklorik tıp

Giriş

Stanway'e göre "Çağdaş bilimsel tıbbın dışında kalan tüm uygulamalar," olarak tanımlanan alternatif tıp (Oğuz, 1994), dünyanın değişik ülkelerinin kültürlerindeki halk hekimliği uygulamalarının zaman içinde süzülerek bugüne kalanlarının bir bölümüdür. Dünya Sağlık Örgütü, alternatif tıp (AT) konusundaki uygulamaları "Geleneksel Hekimlik" olarak adlandırmakta ve "Farklı kültürlerde uygulanan teoriler, inançlar ve deneyimlerden yararlanan uygulamalar bütünü" olarak tanımlamaktadır (WHO, 2000). Uygulamalar içerisinde inanç pratikleri, ruhsal telkinler, masaj teknikleri ve egzersizler olmak üzere akupunktur, yoga, reiki gibi birçok yöntem bulunmaktadır. Tüm halk hekimliği uygulamalarında olduğu gibi bitkisel, hayvansal ürünler ve mineraller, tedavide yararlanılan araç ve gereçlerdir.

AT uygulayıcıları, ABD'nde "Tamamlayıcı Tıp" terimini kullanmaktadırlar. Bundaki amaç da bilimsel tıbbın alternatifi değil, onun eksikliklerini tamamlayan, bilimsel tıba destek olan uygulamalar olduğunu savunmaktır. Amerikan Ulusal Sağlık Enstitüsü'ne (NIH) göre Tamamlayıcı Tıp; " Belirli bir zaman diliminde belli bir toplum veya kültürdeki politik olarak baskın olan sağlık sisteminin dışında kalan bütün sağlık hizmetlerini, yöntemlerini, uygulamalarını ve bunlara eşlik eden teori ve inançları kapsayan geniş bir sağlık alanı" olarak tanımlanmaktadır (Authors Committee, 2005; Jarvis, 1999).

AT terimi olumlu ve olumsuz bakış açılarıyla çok tartışılır bir konudur; tartışılmasının nedeni de tanımının içeriğidir. "Bilimsel tıbbın bir alternatifi olabilir mi?" (Başoğlu, 1999) sorusuna verilecek yanıt, AT terimini tartışılır hale getirmektedir. Bilimsel tıbbın hastalıklardan korumada, tanı ve tedavide ulaştığı düzey herkesçe bilinmekte ve kabul görmektedir. Nedeni ve tedavisi bilimsel olarak saptanan bir hastalığın alternatif başka bir yöntemle tedavisinin mümkün olamayacağı görüşünün yaygın bir şekilde kabul görülmesiyle AT söylemi yerine Tamamlayıcı Alternatif Tıp (TAT)

(Complementary & Alternative Medicine-CAM) terimi kullanılmaya başlanmıştır. Adı ister Geleneksel Hekimlik, ister Tamamlayıcı Tıp olsun uygulanan yöntemler arasında bir ayrım yoktur ve benzer yöntemler kullanılmaktadır.

Yukarıdaki tüm tanımların ortak özelliği AT uygulama yöntemlerinin bilimsel bir temelinin yeterince oluşturulmadığı, inançlara, kültürlere, deneyimlere dayalı bir uygulama olduğudur.

Küresel düzeyde uygulanan neoliberal politikaların sağlık konusuna da el atmasıyla birlikte AT, özellikle doksanlı yıllardan sonra daha etkin olmak üzere tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de gündemde olan önemli sağlık konularından biri haline gelmiştir. Sağlığın endüstrileşmesi ve piyasalaşmasıyla birlikte sağlık hizmetlerinden eşit olarak faydalanamamanın, insanların farklı arayışlara girmesine ve kolay erişilebilir sağlık çözümlerine yönelmelerine yol açtığı ileri sürülebilir.

Yalnızca Türkiye özelinde değil, dünya genelinde de bilimsel tıp dışındaki sağlık uygulamaları gündemde sürekli kalmakta ve yaygın biçimde kullanılmaktadır. Bunun önemli bir nedeni olarak yazılı ve görsel iletişim araçları vasıtasıyla TAT uygulayıcılarının kendilerini, yöntemlerini, ürünlerini medyada tanıtmaya ve pazarlama çabaları konunun canlı tutulmasında önemli rol oynamaktadır (Oğuz, 1994). Bu tür konuları Medya, ilgi çektiği için yer vermekte ve yer verdikçe ilgi daha da artmaktadır (Bitkisel Ürünler ve Sağlık, 2012).

AT yöntemlerine başvuru nedenlerine ilişkin ileri sürülen birçok gerekçe bulunmaktadır: Bilimsel tıbbın mekanikleşmesi, hastalara ayrılan sürenin azalması, batı tıbbının bazı sağlık sorunlarını çözmede çaresizliği, hasta memnuniyetsizliği, kronik hastalıkların iyileştirilmesindeki yetersizlik (Sayek, 1996; Sarışen & Çalışkan 2005) sağlık hizmetlerinin, ilaçların pahalı ve ulaşılamaz oluşu, kişilerin sorunlarına bireysel çözüm aramaları, doğal olana yönelme, ürünlere ulaşım kolaylığı (Bitkisel Ürünler ve Sağlık, 2012) gibi nedenlerle insanlar AT yöntemlerine başvurma yönelişi içindedir.

DSÖ'ne göre; Afrika'da %80, Kanada'da %70, Avustralya'da %48, A.B.D.'nde %42, Belçika'da %38, Fransa'da %49 oranında geleneksel hekimlik uygulamalarına başvurulmaktadır. ABD'nde yılda yaklaşık 2700 milyon dolar, Kanada'da 2400 milyon dolar, İngiltere'de ise 2300 milyon dolar geleneksel hekimlik uygulamalarına para harcandığı tahmin edilmektedir (WHO, 2002). TAT içerisinde yer almakla birlikte bitkisel ürünler ayrı tutulmakta ve insanların yaşamında çok önemli bir yere sahip olmaktadır. Bitkisel ürünler konusunda yapılan harcamalar Amerika Birleşik Devletleri'nde yıllık 60 milyar dolar, Avrupa'da 2003 yılında raf üstü satılan ürünlere 5 milyar dolar harcama yapıldığı bildirilmektedir (Bitkisel Ürünler ve Sağlık, 2012). Ekonomi analisti San Jose'nin raporuna göre; tıbbi bitkisel ürün ve ilaçların global pazarının 2015'te 93 milyar Dolara, 2017'de ise 107 milyar dolara ulaşması beklenmektedir (Kartal & Erdem, 2012).

Türkiye'de yapılan çalışmalarda TAT kullanımı %42,29-70,0 arasında bulunmuştur. Eskişehir'de 300 kişi arasında yapılan bir alan çalışmasında TAT kullanımı %60 (Çetin, 2007); kronik böbrek hastaları üzerinde yapılan bir çalışmada %58 (Özdemir, 2009), Erzurum'da iki hastanede yapılan bir çalışmada hastalarda %70 (Tan vd., 2004) oranında TAT kullanımı saptanmıştır. Bursa'da Uludağ Üniversitesi Hastanesi'ne başvuran annelerin çocuklarına %42,29 oranında TAT yöntemleri uyguladıkları saptanmıştır (Ozyazicioglu vd., 2012).

Türkiye'de TAT için harcanan para konusunda sınırlı bilgiler mevcuttur. İnternet üzerinden yapılan kayıt dışı satışların miktarı bilinmemektedir. Bitkisel ürünler için Türkiye'de yıllık 1 milyon lira harcandığı dile getirilmektedir (Bahçetepe, 2013). AT konusunun tartışıldığı bir televizyon programında bitkisel ilaçların Türkiye'deki pazar büyüklüğünün 100 milyon dolar olduğu belirtilmiştir (Özdemir, 2013). Para Dergisi Nisan 2011 sayısında yayınlanan "Şifalı Kazanç" isimli makalede ülkemizde tıbbi ve aromatik bitki pazarının büyüklüğünün 3 milyar dolara ulaştığı, önceleri doğadan rasgele toplanan bitkilerin artık özel olarak yetiştirildiği bildirilmiştir (Kartal & Erdem, 2012).

Konunun insan sağlığı boyutuna gelince, yapılan çalışmalarda tek başına fitoterapi uygulaması sonucu dünyada yılda yaklaşık yüzbin insanın yaşamını yitirdiği belirtilmektedir (Bitkisel Ürünler ve Sağlık, 2012). Bu noktada sağlık konusunun bireysel bir konu olduğu, her tedavinin her bünyede aynı etkiyi gösteremeyeceği ve doktor kontrolünde olmadan sağlığa yönelik herhangi bir ürünü kullanmanın yaşamsal tehlikeler doğurabileceği konusu bilinmelidir. Ayrıca, NIH, AT terapilerinin birçoğunun güvenlik ve etkililik konusunda titiz bilimsel incelemelere tabi tutulmamış, ABD Gıda ve İlaç İdaresi tarafından onaylanmamış olduğu konusunda da uyarıda bulunmaktadır (Jarvis, 1999). Bu bilgiler doğrultusunda halk sağlığı açısından TAT ile ilgili haberlerin basında sunulduğu önem kazanmaktadır. TAT ile ilgili haberler halkın sağlık konusundaki karar verme sürecini ve davranışını etkileyebilir. Ayrıca medya, tüketim ilişkilerinin en temel yaratıcısı konumundadır ve medya kanalları oluşturulan tüketim kültürünün geniş kitlelere aktarılmasında en önemli unsur olmaktadır (Yaşar, 2006). Dolayısıyla konuya özenli yaklaşım bir gerekliliktir. Gazetecinin, tüm medya çalışanlarının olabildiğince objektif olarak ve bilimsel kriterlere göre haberi değerlendirerek halkı doğru bilgilendirmesi beklenmektedir. Çünkü yanlış, abartılı ve özendirici bilgi halkta sağlık sorunlarına yol açabilir. Yapılan çalışmalarda, gözlemlerde gazetecilerin bu konuyu magazin, sansasyon boyutuyla duyurmayı tercih ettikleri yönündedir (Oğuz, 1994) Oysa gazetecinin ve gazetenin doğru bilimsel bilgileri topluma aktarması ve bilimsel olmayan kişi ve kurumların topluma mesaj vermelerini engellemesi beklenmektedir (Bitkisel Ürünler ve Sağlık, 2012). Elaine Bratic Arkin

muhabir, editör, yapımcı, programcı gibi kişileri “geçit denetçileri” olarak tanımlar. Çünkü toplumun hangi bilgiye nasıl ulaşacağını bunlar belirlemektedir (Güler, 2012).

Diğer taraftan TAT uygulamaları etik sorunlar oluşturmakta ve konun tartışılmasını gerektirmektedir.

Bu araştırma, ileri sürülen tüm bu savların doğruluğunu, zaman içinde değişimini ve durumun boyutunu saptamak için planlanmış, Türkiye’de günlük en çok satan üç gazetede TAT haberlerinin nasıl verildiği nicelik ve nitelik olarak; ayrıca etik ve halk sağlığı yönünden değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır.

Yöntem

Betimleyici tipteki bu araştırma 1 Ocak – 30 Haziran 2013 tarihleri arasında Türkiye’de günlük dağıtımı yapılan üç gazetede TAT haberleri üzerinde yapılmıştır. Bu tarihler arasında Türkiye genelinde en çok satış yapan Posta, Hürriyet ve Sabah Gazeteleri taranarak TAT ile ilgili haberler değerlendirmeye alınmıştır. Gazetelerdeki TAT ile ilgili yazıların taranması ve taranan yazıların TAT yöntemleri ve hastalıklar kısmının değerlendirilmesi araştırmacıların uzmanlık alanlarına göre iş bölümüyle yapılmıştır. Hazırlanan on üç soruluk anket formu yardımıyla TAT haberinin gazetenin hangi sayfasında ve hangi ay-gün yayınlandığı, haber kaynağı, yazı türü, haberin başlığı, haberin üslubu; yazının hangi TAT uygulaması ile ilgili olduğu ve hangi hastalıkları tedavi ettiği, yazının sunulduğu gibi değişkenler günlük olarak toplanmıştır.

Araştırma, dünyada ve Türkiye’de TAT yöntemi olarak bilinenlerle (saptanabilen 126 yöntem) sınırlı tutulmuş ve Türkiye’de uygulandığı saptanan yöntemlerden 70 tanesinin adı “Bulgular” bölümünde belirtilmiştir.

Gazetelerdeki sağlık ile ilgili diğer haber, makale, röportaj, tıp doktorlarının uzmanlık alanları ile ilgili olarak önerileri ve diyet uygulamaları, diyetisyenlerin meslekleriyle ilgili uygulamaları, kozmetik ürünler gibi yazılar değerlendirmeye alınmamıştır.

Verilerin değerlendirilmesi

Gazetelerdeki TAT ile ilgili haberler hazırlanan kodlama kılavuzuna göre SPSS 14.0 programına yüklenerek bilgisayarda nicelik yönünden değerlendirilmiş ve istatistiksel anlamlılık sınırı $p < 0,05$ değeri olarak kabul edilmiştir. Yukarıda yazılan değişkenler yönünden gazeteler arasında TAT haberlerinin yer alması ve sunulduğu fark olup olmadığı yüzdelerle ve Ki-kare testi ile değerlendirilmiştir. Ayrıca haberin özelliğine göre gözlemlere, niteliksel değerlendirmelere de yer verilmiştir. Örneğin; TAT yazılarının içeriği ile ilgisiz olarak meditasyon yapan kadın resminin sıkça kullanılması gibi...

Bulgular

1 Ocak – 30 Haziran 2013 tarihleri arasında Posta, Hürriyet ve Sabah gazeteleri üzerinde yapılan bu çalışmada elde edilen verilere göre, her üç gazetede TAT ile ilgili olarak 181 günde toplam 585 yazı yayınlanmış olup bunun günlük ortalaması 3,2'dir. TAT'a en çok yer veren gazete Posta gazetesidir. Altı aylık süre içerisinde Posta gazetesinde 207 yazı (%35,4), Hürriyet gazetesinde 204 (%34,9) ve Sabah gazetesinde de 174 yazı (%29,7) yayımlanmıştır.

TAT hakkındaki yazıların %62,9'u hafta sonunda olmak üzere aylık ortalama 97,5 yazı yayınlanmış olup 183 yazı (%31,3) ile Mayıs ayı birinci sırada yer almış, bunu Nisan (116, %19,8) ve Mart (101, %17,3) ayları izlemiştir.

Araştırmanın yapıldığı 181 günde Posta gazetesinde 55 gün (%30,1), Sabah gazetesinde 52 gün (%28,7) ve Hürriyet gazetesinde de 46 gün (%25,4) TAT hakkında yazı yayınlanmamış olup diğer günlerde yazı, reklam yer almıştır.

TAT'la ilgili yazıların 200'ü (%34,2) gazetede, 385'i (%65,8) de eklerde yer almıştır. Gazetelerin 1., 2., 3. ve son sayfalarında toplam 53 yazı (%9,0) yer almış olup geri kalan 532 yazı (%91,0) iç sayfalardadır.

Tıp doktorları %33,7'lik bir oranla ilk sırada yer alan haber kaynağıdır (Tablo 1). Reklamlar dışarıda tutulursa gazete çalışanları ikinci sıradaki (%12,0) haber kaynağıdır.

Tablo 1. TAT ile ilgili yazıların gazetelere ve haber kaynağına göre dağılışı

Gazeteler	HABER KAYNAĞI									TOPLAM*
	Tıp doktoru	Hekim dışı sağlık mesleği sahibi, akademisyen	Sağlık meslekleri dışında uzman, akademisyen	Köşe yazarı (Gazeteci)	Başka bir gazete/dergi/ajans	Muhabir	Gazetesinin kendisi	Diğer + reklam		
Posta	Sayı	29	11	15	3	7	13	49	80	207
	%**	14,0	5,3	7,2	1,4	3,4	6,3	23,7	38,7	35,4
Hürriyet	Sayı	88	7	4	10	3	22	11	59	204
	%	43,1	3,4	2,0	4,9	1,5	10,8	5,4	28,9	34,9
Sabah	Sayı	80	8	6	5	10	21	10	34	174
	%	46,0	4,6	3,4	2,9	5,7	12,1	5,7	19,6	29,7
Toplam	Sayı	197	26	25	18	20	56	70	173	585
	%	33,7	4,4	4,3	3,1	3,4	9,6	12,0	29,5	100,0

*Sütun yüzdesi **Satır yüzdesi

Yazı türüne bakıldığında köşe yazıları birinci sırada (%32,0) yer almaktadır. Hürriyet ve Sabah gazetelerindeki tıp doktoru olan köşe yazarları, köşelerinde TAT yöntemlerinden söz etmeleri bu oranı yükseltmiştir. Reklamlar ikinci sırada yer alan yazı türüdür (%26,3) (Tablo 2). Posta gazetesinin reklama daha çok yer vermesi TAT yazılarında birinci sıraya yükselmesine neden olmuştur.

Tablo 2. TAT ile ilgili yazıların gazetelere ve yazı türlerine göre dağılışı

Gazeteler		YAZI TÜRÜ								TOPLAM*
		Ansiklopedik bilgi, not	Haber	Köşe (Birden çok başlıklı, haberli, yazarı yok)	Köşe (Birden çok başlıklı, haberli, yazarı var)	Söyleşi/Röportaj	Yazı dizisi	Reklam /ilan	Diğer	
Posta	Sayı	2	46	19	26	21	13	73	7	207
	%**	0,1	22,2	9,2	12,6	10,1	6,3	35,2	3,3	35,4
Hürriyet	Sayı	1	20	9	93	13	9	53	6	204
	%	0,5	9,8	4,4	45,6	6,4	4,4	26,0	2,9	34,9
Sabah	Sayı	1	33	6	68	28	4	28	6	174
	%	0,6	19,0	3,4	39,1	16,1	2,3	16,1	3,4	29,7
Toplam	Sayı	4	99	34	187	62	26	154	19	585
	%	0,7	17,0	5,8	32,0	10,6	4,4	26,3	3,2	100,0

*Sütun yüzdesi ** Satır yüzdesi

TAT'la ilgili yazıların üslubu incelendiğinde bu yazıların 300'ü (%69,6) okurlara TAT yöntemlerinin uygulanmasını öneren üslupta yazıldığı görülmektedir. İkinci sırada ise TAT uygulamasını özendirici yazılar (117 yazı, %27,1) yer almaktadır (Tablo 3). Yazı içerisinde kişi/kurum tanıtıcı reklam yapılması (%19,2) dikkat çekicidir.

Tablo 3. Gazetelerdeki TAT ile ilgili yazıların üslubuna göre dağılışı (n:431*)

Üslup	Sayı	%
Tavsiye veren (öneri getiren)	300	69,6
Özendirici	117	27,1
Bilgilendirici (bilgi veren, açıklama getiren)	98	22,7
Yazı içerisinde reklam yapıyor	83	19,2
Uyarıcı	69	16,0
Magazinel	57	13,2
Umut verici	29	6,7
TAT'ı eleştirmekte	16	3,7
Abartılı	11	2,5
Bilimsel tıbbi eleştirmekte	11	2,5
Endişelendirici, kaygı uyandırıcı	3	0,7

*Reklam/ilan değerlendirilme dışı tutulmuştur.

TAT'la ilgili yazıların 342'si (%58,5) bitkisel tedavi ile ilgilidir (Tablo 4). Bitkisel tedavi ile ilgili haberler her üç gazetede de birinci sırada yer almaktadır. Bunu Yoga (%13,0) ve masaj (%11,3) ile ilgili haberler izlemektedir. Altı aylık sürede 70 TAT yönteminin Türkiye'de uygulandığı gazetelerdeki yazılardan saptanmıştır. Tabloda gösterilenlere ek olarak adı geçen yöntemler şunlardır: Feng şui, Tai-chi, Nöral terapi, Oruç, Kendi kanı ile tedavi (PRP), Ses terapisi, Renk terapisi (Auro-soma), Işık terapisi, Çiçek özleriyle tedavi, Oksijen Tedavisi, Nöro feedback, Ayurveda, Reflexoloji, Doğal takviyeler, Bach çiçek terapisi, Akupresür, Manyetik alan tedavisi, Biyofeedback, Halk hekimliği, Mezoterapi, Oksiterapi, Karboksiterapi, Hipoksi, Ozon terapisi, Protokol infüzyon terapisi, Ağır metal arındırma, Kızılötesi ışını terapisi, Biyokimya, Shiatsu, Şelasyon tedavisi, Uygulamalı kinesiyojoloji, Manuel terapi-Manuel tıp, Biyoinformatif tıp tedavisi (Elektrovoll, ReviQuant, Biyofoton), Vegateset ile tanı, Biyorezonans (Mora), Biyolojik tıp uygulamaları (Gen test), Proloterapi (Miyofasiyel ve ligament rahatsızlıklarıyla mücadele), Dans terapisi, Gülme tedavisi, Kristal terapisi, Kum terapisi, Ametist terapisi, Isı tedavisi, LPG (Endermoloji), Radyofrekans, Vakum terapisi, Elektroterapi, Pressoterapi, Apiterapi.

Tablo 4. TAT uygulama yöntemlerinin gazetelere göre dağılımı

TAT uygulama yöntemleri	GAZETELER						TOPLAM (N:585)*	
	Posta (n:207)		Hürriyet (n:204)		Sabah (n:174)		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%		
Bitkisel tedavi	150	72,5	94	46,1	98	56,3	342	58,5
Yoga	9	4,3	41	20,1	28	16,1	78	13,0
Masaj	8	3,9	44	21,6	14	8,0	66	11,3
Balneoterapi	16	7,7	35	17,2	13	7,5	64	10,9
Vitaminler	11	5,3	31	15,2	19	10,9	61	10,4
Gıda takviyeleri	41	19,8	8	3,9	6	3,4	55	9,4
Egzersizler	19	9,2	20	9,8	16	9,2	55	9,4
Hayvansal ürün/hayvan terapisi	8	3,9	22	10,8	19	10,9	49	8,4
Detoks	14	6,8	16	7,8	14	8,0	44	7,5
Mineral	3	1,4	25	12,2	14	8,0	42	7,2
Meditasyon	6	2,9	11	5,4	17	9,8	34	5,8
Akupunktur	3	1,4	6	2,9	8	4,6	17	2,9
Müzik terapisi	3	1,4	1	0,5	10	5,7	14	2,4
Dinsel, büyüsel uygulamalar	2	1,0	4	2,0	6	3,4	12	2,0
Aromaterapi	1	0,5	4	2,0	7	4,0	12	2,0
Biyoenerji	1	0,5	7	3,4	4	2,3	12	2,0
Homeopati	2	1,0	4	2,0	5	2,9	11	1,9
Hipnoz	1	0,5	4	2,0	5	2,9	10	1,7

*Birden fazla şık yazıda yer almıştır.

Hastalıklardan beslenme – diyet (obezite) ile ilgili yazılar (%15,9) ilk sırayı almakta, bunu dolaşım sistemi hastalıkları ve kanserle ilgili yazılar izlemektedir (Tablo 5). Posta gazetesinde cinsel yaşam (%28,0), Hürriyet gazetesinde sağlığı koruma (%17,6) ve Sabah gazetesinde kanserle ilgili yazılar (%27,6) birinci sırada yer almaktadır. Tabloda belirtilen hastalıkların dışında psikolojik sorunlar, diyabet, saç sağlığı, menapoz, depresyon, göz hastalıkları, hormonal hastalıklar, diş sağlığı ve tırnak sağlığı ve diğer hastalıklardan söz edilmektedir.

Tablo 5. TAT uygulanan hastalıkların gazetelere göre dağılımı

TAT uygulanan hastalıklar	GAZETELER						TOPLAM (N:585)*	
	Posta (n:207)		Hürriyet (n:204)		Sabah (n:174)			
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Beslenme, diyet sorunları	35	16,9	32	15,7	26	14,9	93	15,9
Dolaşım sistemi	33	15,9	24	11,8	26	14,9	83	14,2
Kanser	12	5,8	21	10,3	48	27,6	81	13,8
Sindirim sistemi	27	13,0	23	11,3	24	13,8	74	12,6
Sağlığı koruma	13	6,3	36	17,6	23	13,2	72	12,3
Cinsel yaşam	58	28,0	8	3,9	5	2,9	71	12,1
Cilt hastalığı	22	10,6	21	10,3	22	12,6	65	11,1
Rahatlatici, performans artırıcı	6	2,9	21	10,3	19	10,9	56	9,6
Stres	9	4,3	15	7,3	31	17,8	55	9,4
Kas- kemik hastalığı	10	4,8	15	7,3	18	10,3	43	7,3
Yaşlılık, antiaging	6	2,9	14	6,9	21	12,1	41	7,0
Nörolojik hastalıklar	14	6,8	10	4,9	17	9,8	41	7,0
Ağrı	7	3,4	10	4,9	21	12,1	39	6,7
Ürogenital sistem	13	6,3	10	4,9	16	9,2	39	6,7
Bağışıklık sistemi	7	3,4	14	6,9	16	9,2	37	6,3
Solunum sistemi	7	3,4	17	8,3	12	6,9	36	6,1
Uyku bozukluğu	7	3,4	9	4,4	19	10,9	35	6,0
Yorgunluk	5	2,4	16	7,8	14	8,0	35	6,0
Depresyon	3	1,4	8	3,9	17	9,8	28	4,9

*Birden fazla şık yazıda yer almıştır.

Gazetelerdeki TAT haberlerinin %13,0'nın başlığı yazı içeriği ile uyumlu değildir ve üç gazete arasında istatistiksel olarak fark vardır ($p<0,01$). Bu fark da Posta gazetesindeki uyumsuz başlıkların çokluğundan kaynaklanmaktadır (Tablo 6). Okuyucunun dikkatini çekmek için her üç gazetede de abartılı başlıklar kullanıldığı görülmüştür. Örnek: “Kansere karşı papatya” (23.05.2013 tarihli Posta gazetesi, son sayfa), “25 dakikada şekle girin” (26.05.2013, Posta gazetesi Karnaval eki, 15. sayfa), “Yeşil çay selilüt savaşçısı” (24.05.2013, Posta gazetesi, 22. sayfa); “Gardınızı aldınız mı?” (vitamin reklamı, 23.03.2013 tarihli Hürriyet gazetesi, 21.sayfa), “Burçlara göre masaj” (25.05.2013 tarihli Hürriyet gazetesi Kelebek eki, 11.sayfa), “Tabiat eczanesinden iki doğal mucize (vitamin reklamı. 13.04.2013 Hürriyet gazetesi Sağlık eki, 6.sayfa); “Günde 4 fincan kahve her türlü

hastalığa deva oluyor” (29.03.2013, Sabah gazetesi Günaydın eki, 8. sayfa), “Müzik komadan uyandırıyor” (05.05.2013, Sabah gazetesi Pazar eki, 6.sayfa), “El ve ayak masajının mucizevi iyileştirme gücü var” (04.05.2013, Sabah gazetesi Günaydın eki, 15. sayfa). Diğer taraftan sürekli yayınlanan bir yatak reklamında meditasyon yapan kadın resminin kullanıldığı gözlemlenmiştir.

Tablo 6. Her üç gazetede TAT yazı başlıklarının değerlendirilmesi

Gazeteler		Yazı başlığı metinle uyumlu mu?		Toplam*
		Uyumlu	Uyumlu değil	
Posta	Sayı	168	39	207
	%**	81,1	18,9	35,4
Hürriyet	Sayı	189	15	204
	%	92,6	7,4	34,9
Sabah	Sayı	152	22	174
	%	87,3	12,7	29,7
Toplam	Sayı	509	76	585
	%	87,0	13,0	100,0

*Sütun yüzdesi ** Satır yüzdesi $X^2=12,02$ $p<0,01$

Muhabirler/gazete yazı işleri çalışanları, TAT ile ilgili olarak yazdıkları yazılarda %56,4 oranında uygulamayı destekler nitelikte sundukları görülmüştür (Tablo 7). Bu oran hürriyet gazetesinde %63,6'dır ancak aradaki fark önemsizdir ($p>0,05$). Gazete/gazetecinin sunduğu yazıların 60'ında (%47,6) doktor, kurum ya da ilaç reklamına yer verilmiştir. Yine bu tür reklama 13 yazı ile en çok Hürriyet gazetesi (%39,4) yer vermiş olup bunu Sabah gazetesi (11 yazı, %35,5) ve Posta gazetesi (8 yazı, %12,9) izlemiştir.

Tablo 7. Her üç gazetede TAT'la ilgili olarak gazetenin/gazetecilerin haberi sunuş biçiminin değerlendirilmesi

GAZETELER		Gazetenin/gazetecinin haberi sunuş biçimi*			TOPLAM*
		Kendisine ulaştığı biçimde yansıtmış	Uygulamayı destekler nitelikte	Diğer (Objektif, eleştirel, uygulamanın bilimsel yönünü araştırmış)	
Posta (n:62)	Sayı**	25	35	2	62
	%	40,3	56,5	3,2	49,2
Hürriyet (n:33)	Sayı	9	21	3	33
	%	27,3	63,6	9,1	26,2
Sabah (n:31)	Sayı	12	15	4	31
	%	38,7	48,4	12,9	24,6
TOPLAM (n:126)	Sayı	46	71	9	126
	%	36,5	56,4	7,1	100,0

*Sütun yüzdesi ** Satır yüzdesi $X^2=4,867$ $p>0,05$

Tartışma, sonuç ve öneriler

TAT haberlerinin nicelik ve nitelik olarak değerlendirilmesi yapılan çalışmanın tartışması gazetecilik, halk sağlığı ve tıbbi etik boyutuyla ele alınmıştır.

Konunun gazetecilik açısından değerlendirilmesi

Altı ay boyunca taranan üç gazetede TAT ile ilgili olarak günde ortalama 3,2 adet yazı yayınlanmıştır. Benzer bir çalışmada günde ortalama 5,7 adet TAT yazısı çıkmıştır (Yaşar, 2006). Aradaki farkın nedeni bu çalışmada uygulanan yöntem farklılığı, yani kozmetik ürünlerin değerlendirmeye alınmaması olabilir. İncelenen TAT ile ilgili yazılarda/reklamlarda önemli ipuçlarına ulaşılmıştır. Hekim dışı kişiler TAT yöntemleri uygulamakta, reklamlarda TAT yöntemleri, mağazinsel biçimde kadın bedeni ile sunulmaktadır (03.03.2013, Sabah gazetesi Pazar Sabah eki, s:5; Hürriyet gazetesi 04.03.2013, s:4). Ünlü kişilerle söyleşilerde (27.01.20013, Sabah gazetesi Günaydın eki 1. sayfa, Y. V. İle söyleşi; Hürriyet gazetesi Hürriyet cumartesi eki, s:11, T.Ü. ile söyleşi) bu kişilerin, özellikle meditasyon yaparken çekilmiş resimleri yayınlanmaktadır. Aktarlar eczane gibi çalışmakta ve aktarlar okuyuculara hastalıkların tedavisini önermektedir, Köşe yazarı tıp doktorları TAT yöntemi önermekte ve yazılarının içeriği ile ilgisiz olarak meditasyon yapan kadın resmi kullanılmaktadır (04.01.2013, Hürriyet Gazetesi Kelebek eki, s:4).

Çalışmada TAT ile ilgili yazıların %65,8 oranında gazete eklerinde yer aldığı görülmüştür. Bunun tersi olarak sağlık haberlerinin değerlendirildiği iki çalışmada haberlerin büyük oranda gazetede verildiği görülmüştür (Kumbasar, 2006; Yıldız, 2006). Yine bu çalışmada TAT hakkındaki yazıların %62,9'unun hafta sonunda yayınlandığı saptanmıştır. Bu bulgulara göre, TAT haberlerinin gazete sayfalarını doldurmak için magazin ağırlıklı bir dolgu maddesi olduğu söylenebilir. Ya da doğrudan egemen kültürün doğal sunumu olarak kabul edilebilir. Bu bulgu TAT haberlerinin daha çok magazin biçiminde algılanıp sunulduğunun bir göstergesi olabilir.

Reklam dışındaki yazıların üslubuna bakıldığında %69,6 oranında TAT uygulamasını öneren yazılardır. TAT kullanmaya özendirici yazılar hemen ikinci sırada yer almaktadır. Bunun yanında az da olsa TAT ile ilgili olarak uyarıcı (%13,5) yazılar da bulunmaktadır. Sağlık mesleklerinden olmayanlar da TAT önermekte ve uygulamaktadır. Diğer taraftan TAT'la ilgili yazının içerisinde %19,2 oranında da reklam yapılması dikkat çekicidir. Bu yalnız TAT ile ilgili bir konu olmayıp Yıldız'ın belirttiği diğer sağlık haberleri/yazıları için de geçerlidir: "Örneğin ülkemizde sağlıklı beslenme ve diyet haberlerinde hep ön planda olan ve bazı haberlerde 'ünlü diyetisyenler' diye sunulan kişilerin sağlıktan çok ticaretle iştiğal ettikleri, herkesin malumu ama hemen her konuda halkı onların 'bilgilendirmesi' tercih ediliyor. Benzer durum, alternatif tıp kökenli haberlerde daha sık görülüyor" diye konuyu dile getirmektedir (Yıldız, 2006). Çalışma bulgularımızda da

gazetecinin/gazetenin kaynak olduğu yazılarda reklama daha çok yer verilmektedir.

TAT'la ilgili yazılarda bitkisel tedavi önemli bir yer tutmaktadır. Bitkisel tedavi ile ilgili haberler her üç gazetede de birinci sırada yer almaktadır. Yapılan bir çalışmada da benzer yönde bulgu elde edilmiştir (Yaşar, 2006). Birçok ilacın ve besinlerimizin bitkisel kaynaklı olması bunların kullanılmasını özendirilmektedir. Kronik, tedavisi zor hastalıklarda TAT yöntemi kullanılması yaygınlık kazanmaktadır. Obezitenin önlenmesi ile ilgili yazılar ilk sırayı almakta, bunu dolaşım sistemi hastalıkları ve kanserle ilgili yazılar izlemektedir.

Gazetelerdeki TAT yazılarının %13,0'nun başlığı yazı içeriği ile uyumlu değildir. Okuyucunun dikkatini çekmek için abartılı başlıklar kullanıldığı görülmüştür. Sağlık haberlerinin değerlendirildiği Kumbasar'ın çalışmasında da başlık - içerik uyumu Hürriyet gazetesinde %75, Sabah gazetesinde %68,4, ve Posta gazetesinde %58,5 oranında bulunmuştur (Kumbasar, 2006). Yapılan bu çalışmada da Posta gazetesinde başlık içerik uyumsuzluğu en yüksek oranda bulunmuştur.

Bu çalışmada TAT ile ilgili yazıların doğruluğunun saptanması yoluna gidilmemiştir. Örnek olması açısından Avustralya medyasında yer alan 222 TAT haberini değerlendiren araştırmacılar “Kamunun TAT konusunda aldığı bilgilerin çoğunun yanlış veya eksik olduğu” sonucuna varmıştır. Bu tür bilgilerden sorumlu olan kişiler, tüketicilerin en yüksek yararını gözetmemeleri sonucu onları riske sokabilmektedirler (Ernst, 2009).

Muhabirler/ gazete yazı işleri çalışanlarının, TAT ile ilgili yazılarında %56,3 oranında uygulamayı destekler nitelikte sundukları görülmüştür. Burada dikkat çekici olan konu ise gazetecilerin yazdıkları yazılarda %47,6 oranında reklama yer veriyor olmalarıdır. Yukarıda yazılanlarda da görüldüğü gibi tek başına reklam olarak yayınlananların dışında da yazı içerisinde reklam yapılmaktadır. Böylece TAT konusunda toplumun yoğun biçimde reklam etkisine maruz bırakıldıkları ileri sürülebilir.

Sonuç olarak küresel düzeyde uygulanan neoliberal politikaların sağlık konusunu keşfederek bu alana yönelmesi, sağlığı bir sektör ve tedavi yöntemlerini de ticari birer meta olarak işleme, bilimsel anlamdaki sağlık hizmetlerine erişimin zorlaşmasına neden olmuştur. Bu döngü sağlıklı bireylerde, her gün yeni bir hastalıktan korunma yolunun aşılması ve yaşamsal tehditlerin sürekli olarak vurgulanmasıyla tedbire yönelmesine; hastalarda da umut ya da çare bulmak amacıyla ulaşılabilecek en kolay tedavi yöntemlerinden faydalanma çabasına girmelerine yol açmaktadır.

Dolaşıma sokulan her türlü enformasyonu haber niteliği taşıdığı gerekçesiyle ele alan medya, dezenformasyona ve sağlık gibi önemli bir konuda yanlış yönlendirmelere yol açmaktadır. Kuşkusuz iletişim çağının en önemli silahı medyadır. Sağlık habercisinin iyi haber yapma yanında,

yapılan haberden insanların nasıl etkileneceği kaygısını da taşıması gerekmektedir (Yıldız, 2006).

Konun halk sağlığı açısından değerlendirilmesi

1980 yılı sonrasında sağlık politikalarında dünyada olduğu gibi Türkiye’de de önemli değişikliğe gidilmiştir. Sosyal devlet ortadan kalkmış, sağlıkta özelleştirmeler ve sağlığın piyasalaştırılması öncelik kazanmıştır. Tüm dünyada sağlığın temel insan hakkı, toplumsal olgu/olay olduğundan uzaklaşıp bireysel olgu/olaya yönelme seçeneği politikalarda ağırlık kazanmıştır (Akdur, 1999). Bu durumda insanlar sağlık sorunlarına bireysel çözümler arama yoluna gitmişlerdir. Çözüm konusunda da TAT gerek maddi ve gerekse manevi anlamda büyük olanaklar sağlamaktadır. Öyle ki tamamlayıcı tıpta her hastalığın bir tedavisi vardır, doğa sonsuz kaynak olarak insanlara bu olanağı vermektedir inancı/düşüncesi TAT uygulayıcıları açısından alabildiğine işlenmekte ve toplum tarafından da kabul görmektedir. Toplumun nabzını tutan ve gerektiğinde yönlendiren basın bu olguya duyarsız kalmamış ve konuyu ilgi çekici biçimde süsleyerek, abartarak ve umut yaratarak günlük olarak işlemiştir. Araştırma yapılan gazetelerdeki yazılar da bu olguyu doğrulamaktadır. Diğer bir deyişle medya hem tüketim kültürünü geniş kitlelere aktarmakta ve hem de tüketim kültürünün en temel yaratıcısı konumunda yer almaktadır (Yaşar, 2006).

TAT kullanımının yaygınlaşmasındaki diğer bir faktör de 1994 yılında ABD Senatosu tarafından kabul edilen “Besin Destekli Sağlık ve Eğitim Yasası” (Dietary Supplements Health and Educational Act, DSHEA) ile Amerikan Gıda ve İlaç Dairesi’nin (FDA) vitaminler, mineraller, aminoasitler ve bitkisel ürünler üzerindeki kontrolü kaldırmasıdır. Bunun sonucunda da başta ABD olmak üzere, hemen tüm dünyada hızlı ve kontrolsüz bir ürün patlaması gözlenmiştir (Ersöz, 2012).

Tüm dünyada genel bütçeden sağlığa ayrılan paya bakıldığında, sağlık sektörünün genel ekonomi içindeki büyüklüğü yaklaşık %20’lere ulaşmaktadır. Bu büyüklük, sağlık sektörü çalışanları dışındakiler için de cazip bir pazar konumundadır. Nitekim sağlık meslekleri dışında bir çok kişi TAT adı altında hasta tedavi etmekte, ilaç pazarlamakta ve bilimsel yönü tam saptanamamış yöntemleri televizyonlarda halka anlatmaktadır. Tüm bu uğraşlar sonunda TAT’a ilgi artmakta, gazetelerde, televizyonlarda açık oturumlar düzenlenmekte, bitkisel ürün pazarlanmakta, ürün satış mağazaları açılmakta ve TAT uygulama klinikleri hizmet vermektedir. Sanki Halk Sağlığı biliminin kişiye yönelik koruyucu hekimlik yöntemlerini üstlenmişler gibi TAT uygulaması yapılmaktadır. Sağlık Bakanlığı da koruyucu hekimliğe gerekli yatırımı yapmayarak hizmeti bu sektöre bırakmış gibidir!

Gerçekte TAT, halk sağlığı açısından önemli ve üzerinde durulması gereken bir konudur. Tüm dünyada yaygın olarak kullanılmakta, ekonomik kayıplara neden olmakta, halkın parası bilimsel

olarak geçerliliği ve güvenilirliği olmayan alana harcanmaktadır. Diğer taraftan bu uygulamalar hekime başvuruyu engellemekte veya geciktirmektedir. TAT uygulayan tıp eğitimi almamış kişilerin hasta tedavi etmesi insan sağlığını tehlikeye atmakta ve haksız kazanç elde etmelerine yol açmaktadır. Benzer uygulamaları yapan tıp doktorları için de konu etik yönden tartışmalıdır. Sağlık çalışanlarının AT uygulamalarını tavsiye eden yazılarının medyada yer alması çoğu hastalar için teşvik edici olmakta ve güven oluşmasına neden olarak kullanımını artırmaktadır (Ernst, 2009).

TAT uygulayıcısı hekimler, hastanın tıbbi tedavisinin yanında ona destek olarak uygulanacak yöntemlere, çabalara kimsenin itirazı olmaması gerektiğini belirtmektedirler. Dr. Öz, “Şifayı Yüreğinde Ara” adlı kitabında genel olarak, ameliyat olacak bir hastanın ameliyat öncesi çeşitli meditasyon, hipnoz, egzersiz, masaj, yoga gibi yöntemlerle moral bulması ve vücut direncinin artırılması tedavinin başarısına önemli bir katkı sağlayacaktır (Öz vd., 2005) düşüncesindedir. Tamamlayıcı bu uygulamaların yaygınlaştırılarak kullanılması yararlı olacaktır görüşü sürekli olarak yazılı ve görsel basında, internet ortamında işlenmektedir.

Benzer düşüncelerle kişilerin sağlığının korunmasında TAT'ın doğal, zararsız olduğu savı ileri sürülmektedir. Ancak hastaların tedavilerindeki gecikme, bitkisel ilaçların olumsuz etkileşimleri, uygulanan TAT yöntemlerinin sağlık sakıncası gibi konular gözlerden uzak tutulmakta ya da yan etkileri görmezden gelinmektedir.

Jarvis'e göre “Alternatif tıp yöntemleri standart sağlık bakımının birer parçası değildir. Yalnızca güvenlik ve/veya etkililik konusunda bilimsel kanıttan değil, aynı zamanda mantıklı bir gerekçeden de yoksundur.” Jarvis, tamamlayıcı tıbbın tanımına da dikkat çekmekte ve “Bilimsel tıbbın eksikliklerini tamamladığını söyleyen tamamlayıcı tıp, bunu sağladığını iddia etmekte ama aslında bunu yapmamaktadır” düşüncesindedir (Jarvis, 1999). *Quarterly Journal of Doublespeak* editörü William Lutz alternatif tıbbın çıkara dayalı bir çarpıtma olduğunu ileri sürmektedir (Jarvis, 1999). Kuşkusuz bu tür eleştirilerin varlığı da dikkate alınmalıdır. Diğer taraftan gazetecinin de buradaki rolü göz önünde bulundurulmalıdır. Gazeteci, medya çalışanı da toplumun sağlık konusuna ilgisini çıkar amaçlı sömürebileceği, hatalı yönlendirmeler için kullanabileceği gibi sağlıklı davranışların kazandırılması için de kullanılabilir (Güler, 2012).

Konuya daha temkinli yaklaşım sorunun bir tüketici sorunu olduğunu kabul edip “Halk sağlığı birlikleri kanıta dayalı bir alternatif tedavi yaklaşımı geliştirebilir, NIH kontrolünde yapılacak titiz çalışmalar bu konudaki kafa karışıklığını gidermek için gereklidir” düşüncesinde olanlar da bulunmaktadır. Yazar, bu konuda standartların geliştirilmesi, sürekli tıbbi ve klinik eğitim yapılmasını da önermektedirler (Trachtenberg, 2002).

Sağlık Bakanlığı ‘Kamu Spotları’ ile bitkisel ilaçlar ve AT konusunda halkı bilinçlendirmeye

çalışmakta ancak yasal düzenlemeleri geciktirerek TAT'a seyirci gibi davranmaktadır. Öncelikle şu söylenebilir ki konu tamamen Sağlık Bakanlığı'nın denetimi dışındadır ya da Bakanlık olaya müdahaleyi düşünmemektedir. Önemli bir ekonomik etkinlik olduğu için Sağlık Bakanlığı bu konuda denetim yapmamakta, yasal düzenlemeye gitmemektedir. TAT ile ilgili olarak Akupunktur Yönetmeliği dışında bir yönetmelik çıkarılmamıştır. Buna karşın 2 Kasım 2011 tarihinde yürürlüğe giren 663 Sayılı Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşlarının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Sağlık Bakanlığı, Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün görevleri arasında, "Geleneksel, tamamlayıcı ve alternatif tıp uygulamaları ile ilgili düzenleme yapmak ve sağlık beyanı ile yapılacak her türlü uygulamalara izin vermek ve denetlemek, düzenleme ve izinlere aykırı faaliyetleri ve tanıtımları durdurmak." maddesini eklemiştir (Resmi Gazete, 2011). Hangi bilgi düzeyinde ve kimlerin nasıl hizmet vereceği bilinmeyen böyle bir konuya izin vermek çok tartışılır bir durumdur. Sonuçta Sağlık Bakanlığı'nın alternatif ya da TAT'a müdahil olmamasının gerekçesi bu KHK olabilir. Ek olarak da Kamu Spotları ile böyle bir madde arasındaki çelişki dikkat çekicidir. Kamu spotları ile alternatif tıbbın sakıncaları dile getirilmekte ancak uygulamaya müdahale edilmemektedir.

Gazetelerde yayınlanan TAT haberlerinin halkın sağlığını doğrudan ilgilendiren TAT konusunda daha özenli olması, konuyu tavsiye edici, özendirici ve magazinsel boyuttan uzaklaştırması gerekmektedir. Hiçbir bilimsel denetime tabii tutulmadan TAT haberlerinin verilmesi istenilen bir gazetecilik örneği olmasa gerekir.

Günümüzde bilimsel çalışmalar, tıp teknolojisi tanı ve tedavide büyük olanaklar yaratmasına karşın yine de her hastalığı iyileştirmek mümkün olamamaktadır. Ancak bunun çözümü ne alternatif tıp ne de TAT'dır. Çözüm, bilimsel tıbbın bütün birikimlerini ve olanaklarını kullanmaktır.

Konunun etik açıdan değerlendirilmesi

TAT yöntemlerinin özellikleri değerlendirildiğinde TAT sağlayıcılarının çoğunlukla tıp eğitimi almamış oldukları, belirli bir disiplin kurallarına göre değil kendi içlerindeki kurallara bağlı kaldıkları, TAT yöntemlerinin etkililiği ve güvenilirliğinin bilimsel tıpta kabul edilmiş olan standartlara göre kanıtlanamadığı ve bilimsel araştırma kültürünün yetersiz olduğu görülmektedir. Buna karşın TAT'a yönelik eleştiriler ne olursa olsun TAT yöntemleri uygulanmakta ve teşvik edilmektedir. Bu durum da tıp etiği açısından, başta zarar vermeme olmak üzere özerkliğe saygı, yararlı olma ve adil olma ilkelerinin ihlal edilebileceğine ilişkin birçok sorunu gündeme getirmektedir (Ernst vd., 2004). Benzer şekilde bazı TAT sağlayıcılarının sınırlı tıp bilgisine sahip olmaları nedeniyle kendi yöntemlerinin potansiyel sınırlılıklarını gerçekçi bir şekilde

değerlendirememeleri hastaları açısından bir risk faktörü oluşturmaktadır. TAT yöntemlerinin etkilerinin bir kısmının zihinsel, psikolojik, ruhsal ve sosyal nitelikleri, bilimsel tıbbın yöntemlerine göre daha az somut veya ölçülebilir olması nedeniyle TAT'ın etkililiği ve güvenilirliği belirsizleşmektedir. Bu durum tıp etiğinin adalet, yarar sağlama ve zarar vermeme ilkeleriyle çatışma içerisinde kalınmasına yol açabilmektedir (Ernst vd., 2004).

Çalışmamızın sonucuyla paralellik gösteren iki çalışmada TAT yöntemi uygulayıcılarının tıp eğitimi almadıkları ve çok sayıda hastalara reçeteli ilaçlar konusunda tavsiyeler verdiği (Schmidt&Ernst, 2002), aktarların kişiye özel bitki karışımları hazırladığı belirtilmiştir (Guo vd., 2007). Verilen tavsiyelerin ve bitkisel karışımların çoğunlukla iyi delillere dayanmadığı, zarardan çok yarar sağladığını gösterecek herhangi bir kanıtın bulunmadığı, bazılarının ise ciddi güvenlik endişeleri taşıdığı bilgisinin hastalara verilmediği ifade edilmiştir (Ernst, 2009). Bu şekilde hareket eden uygulayıcıların, tıp etiğinin yarar sağlama, zarar vermeme ve özerkliğe saygı ilkelerini çiğnediği sonucuna varılmıştır.

TAT uygulayıcılarının hastalarına tedavilerinin etkililiği ve riskleri konusunda mantıklı bir temellendirme sunamaması ve verilen bilgilerin güvenilirlikten uzak ve tehlikeli olabilmesi tıp etiğinin özerklik, yararlı olma ve zarar vermeme üç temel ilkesinin tümünü ihlal etmektedir. Özerkliğe saygı, hastanın kendi seçimine saygı duyulmasıdır. Seçimin en hayati temeli, uzmanlar tarafından sunulan güvenilir tavsiyelerdir. Etik İhlallere yol açabilecek bu davranışların nedenleri çok iyi araştırılmamış olmakla birlikte, yanlış yönlendirilmiş inançların, yetersiz eğitimlerin ve mali menfaatlerin bir karışımı olduğu söylenebilir (Ernst, 2009).

Diğer göz önüne alınması gereken bir konu da profesyonel uygulamada yetkin uygulayıcılar tarafından yüksek, tek tip uygulama standartlarının varlığı ve hesap verebilirliğinin olmasıdır. TAT profesyonellerinin çalışmaları yasalarla düzenlenmiş değildir ve eğitimine bakılmaksızın herkes akupunktur, homeopati uygulayabilmekte veya aktar olabilmektedir. Bir disiplin, uygulamalarını yetersiz bir eğitimle gerçekleştiriyorsa, hastalarını riske atma olasılığı da yüksektir. Buna paralel olarak bir TAT uygulayıcısı bir meslek kuruluşuna genelde üye değildir; bu da hastaların hak ihlallerinde başvurabilecekleri bir birimin ve uygulayıcıların kendi içlerinde bir denetim mekanizmalarının olmaması anlamına gelmektedir. Düzenlemeye tabi olmayan TAT sağlayıcılarının bilgilendirilmiş onam, gizlilik gibi temel etik konuları da tartışmalıdır.

TAT'ın birçok alanında, zarardan çok fayda sağlandığını kesin olarak söylemek için elimizde yeterli kanıtlar bulunmamaktadır (Ernst vd., 2004). Bu kanıtlar belirleninceye kadar TAT uygulamaları belirsizlik içinde devam etmektedir. Bu nedenle de etikteki yarar sağlama ve zarar vermeme ilkeleri öngörülemez bir şekilde ve bilinmeyen bir sıklıkla ihlal edilebilecektir. Bu açmazın bir çözümü,

haddini aşan iddialar, abartılı vaatler, aldatma ve hile vakaları için hukuki yaptırımların uygulanması olacaktır.

Yapılan bir araştırmada reklamların yanlış, hileli, yönlendirici, aldatıcı, abartılı veya sansasyonel şekilde yapıldığının bulunmuş olması, yürütülen çalışmadaki yazıların sansasyonel, özendirici ve reklam ağırlıklı olmasıyla benzerlik göstermektedir. Bu durum hizmet alacak olan bireyin doğru karar vermesini engelleyerek özerklik ve zarar vermeme ilkesinin ihlal edilme olasılığını artıracaktır (Ernst, 2009).

Tartışılması gereken bir diğer konu da TAT araştırmalarının yetersizliğiyle ilgilidir. TAT geçmişti itibariyle bilimsel tıbbın yerleşmiş araştırma altyapısından yoksun olduğundan, çoğunlukla daha az araştırmacıyı kendisine çekebilmiştir. Dolayısıyla bu alanda araştırma uzmanlığı açısından genel bir yoksunluk söz konusudur. Bu durum ise TAT alanında yapılan az sayıdaki bilimsel incelemelerin birçoğunun yöntemsel açıdan zayıf kaldığı veya doğrudan hatalı olduğu kabulüne yol açmıştır (Linde vd., 2001). Hatalı bilimin ise etik olması düşünülemez.

Diğer yandan kanıtlanmamış uygulamaların tanıtılması ya da pazarlanmasının dikkatli bir değerlendirmeye tabi tutulması gerekir. Çünkü TAT uygulamaları mevcut durumda sağlık bakım sisteminin dışında yürütülmektedir (Thorne vd., 2002). Buna karşın, halk TAT uygulayıcılarının etik bir şekilde davranmasını bekleme hakkına sahip olduğundan, bu hususların dikkatli bir şekilde değerlendirilmesi ve çözüme ulaştırılması gerekmektedir. Bu çözümlerden biri de çeşitli TAT meslekleri tarafından kabul edilebilecek resmi etik kod, standartların ve sağlık bakım politikalarının geliştirilmesi olabilir. (Owen vd., 2001). Sağlık politikalarının belirlenmesinde etkililiğine, güvenliğine, maliyet-etkinliğe ilişkin bazı nesnel ölçütler gereklidir. TAT'ta bu ölçütlere ulaşmak güç gibi görünmektedir (Thorne vd., 2002).

Türkiye'deki uygulamalara ilişkin bir değerlendirme yapmak gerekirse; TAT uygulamaları, geleneksel Bitkisel Tıbbi Ürünler Yönetmeliği (6 Ekim 2010)'ne, 1219 Sayılı Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun'un 1. ve 25. Maddelerine, Anayasada yer alan "Devlet, herkesin hayatının, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamakla yükümlü..." olduğunu bildiren 56. Maddesine, Tıbbi Deontoloji Nizamnamesinin 2., 8., 9., 13. Maddelerine, TTB Hekimlik Meslek Etiği Kurallarının 5., 11., 12., 14. ve 15. Maddelerine aykırıdır. Bitkisel ürünlerin ticarileşmesi ve ilaç olmadığı halde bu adla hastalıkların tedavisinde kullanılmaya başlanması bu tür uygulamaların halk hekimliği çerçevesinde kültürümüzde kalması ve bilimsel tıbbın yanında kullanılacaksa da bilimsel çalışmalara tabi tutulması gerekmektedir.

Birçok TAT terapisi normal tıbbi bakış açılarını zorlayan ve bilimsel geçerleme girişimlerini engelleyen felsefi temellere sahiptir. Ancak, bu zorluklar, TAT araştırmalarının önünde bir engel

Polat, G., Yıldırım, G., & Polat, H. H. (2014). Tamamlayıcı alternatif tıp ile ilgili gazete haberlerinin gazetecilik, halk sağlığı ve tıbbi etik boyutuyla değerlendirilmesi. *International Journal of Human Sciences*, 11(1), 814-835. doi: [10.14687/ijhs.v11i1.2732](https://doi.org/10.14687/ijhs.v11i1.2732)

olarak görülmeyip TAT yöntemleri bilimsel tıp yöntemlerine dayalı olarak değerler, resmi bilimsel etik araştırmalar ve gelişen hukuk kurallarıyla şekillendirilebilir (Ernst vd., 2004). Bu durumu düzeltmenin ilk adımı da farkındalığı sağlamak ve etik sorumluluk kültürü yaratmak için, bu konunun araştırılması, gündeme getirilmesi gereklidir.

Sonuç olarak, TAT kamu politikası düzeyinde değerlendirilmesi ve çözüme ulaştırılması gereken ve hayati önem taşıyan bazı etik sorunları ortaya çıkarmaktadır. TAT ile ilgili olarak karşılaşılan etik sorunlar arasında kişi ve toplum için yarar sağlama, zarar vermeme ve özerkliğe saygı ilkeleri gelmektedir. Bu bağlamda TAT uygulamalarıyla ilgili daha kapsamlı bir etik kodunun geliştirilmesi gereklidir (Thorne vd., 2002).

Sınırlılık

Bu çalışmanın sonuçları, üç gazetenin tamamlayıcı alternatif tıp hakkındaki haberleri ile sınırlıdır.

Kaynaklar

- Akdur, R. 1999 (2005 tarihinde güncellenmiş). Türkiye’de sağlık hizmetleri ve Avrupa Topluluğu Ülkeleri ile kıyaslama [Electronic Version]. Retrieved 22.07.2013, from www.recepakdur.com/getfile.asp?file=ab_turkiye...
- Authors Committee on the Use of Complementary and alternative medicine by the American Public. (2005). *Complementary and alternative medicine in the United States*. (pp. 19). Washington D.C.: National Academies Pres.
- Bahçetepe, S. (02.02.2013). Mucize değil büyük bir rant. *Cumhuriyet Gazetesi*, s :8.
- Başoğlu, İ. (1999). Bilimsel tıbbın alternatifi olabilir mi? *Yeni Symposium*, 37(3):64-72.
- Türk Tabipler Birliği. (2012). *Bitkisel Ürünler ve Sağlık: Bilimsel Çerçeve ve Etik açısından Yaklaşım*. (pp. 10-29). Ankara: TTB Yayını.
- Çetin, O.B. (2007). Eskişehir'de tamamlayıcı ve alternatif tıp kullanımı. *Sosyo Ekonomi*, 2:89-105.
- Ernst, E. (2009). Advice offered by practitioners of complementary/ alternative medicine an important ethical issue. *Evaluation & the Health Professions*, 32(4):335-342.
- Ernst, E., Cohen, M.H., Stone, J. (2004). Ethical problems arising in evidence based complementary and alternative medicine. *J Med Ethics*, 30:156-159.
- Ersöz, T., (2012). Bitkisel ilaçlar ve gıda takviyeleri ile ilgili genel yaklaşım ve sorunlar. *MİSED*, 27-28:11.
- Guo, R., Canter, P.H., Ernst, E. (2007). A systematic review of randomised clinical trials of individualised herbal medicine in any indication. *Postgraduate Medical Journal*, 83: 633-637.
- Güler, Ç. (2012). Basın ve Halk Sağlığı. *Halk sağlığı Temel Bilgiler III*. Cilt, In Güler, Ç., Akın, L. (Eds.), (pp. 1910-1929). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Jarvis, W.T. (1999). Alternative medicine: A public health perspective. [Electronic Version]. Retrieved 20.07.2013, from www.quackwatch.org/01QuackeryRelatedTopics/altmed.html.
- Kartal, M., Erdem, S.A. (2012). Bitkisel ürünlerde dünya pazarı ve Türkiye. *MİSED*, 27-28:41-42.
- Kumbasar, B. (2006). İstanbul’da yayımlanan gazetelerde sağlık haberleri. Marmara Üniversitesi

Polat, G., Yıldırım, G., & Polat, H. H. (2014). Tamamlayıcı alternatif tıp ile ilgili gazete haberlerinin gazetecilik, halk sağlığı ve tıbbi etik boyutuyla değerlendirilmesi. *International Journal of Human Sciences*, 11(1), 814-835. doi: [10.14687/ijhs.v11i1.2732](https://doi.org/10.14687/ijhs.v11i1.2732)

- Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı Genel Gazetecilik Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul:83. [Electronic Version]. Retrieved 29.07.2013, from www.belgeler.com/.../istanbul-da-yayimlanan-gazetele...
- Linde, K., Jonas, W.B., Melchart, D., et al. (2001). The methodological quality of randomised controlled trials of homeopathy, herbal medicine and acupuncture. *Int J Epidemiol*, 30: 26–31.
- Oğuz, YN. (1994). Alternatif tıp, tıbbın alternatifi olabilir mi? *T Klin Tıbbi Etik Dergisi*, 2(1): 8-11.
- Owen, D.K., Lewith, G., Stephens, C.R. (2001). Can doctors respond to patients' increasing interest in complementary and alternative medicine? *BMJ*, 322:154–158.
- Ozyazicioglu, N., Ogur, P., Tanriverdi, G., Vural, P. (2012). Use of complementary and alternative medicine and the anxiety levels of mothers of with chronik disease. *Jpn J Nurs Sci*, 9(1):19-27.
- Özdemir, A.A. (2009). Kronik böbrek hastalarında tamamlayıcı tıp uygulamaları. Yüksek Lisans Tezi. Başkent Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Ankara:14.
- Özdemir, C. (05.03.2013).5N1K Programı. CNN Türk TV. Saat:19.30-20.45.
- Öz, M., Arias, R., Öz, L. (2005).*Şifayı yüreğinde ara*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi,Akdeniz Yayıncılık AŞ., 3. Basım.
- Resmi Gazete. (2011). [Electronic Version]. Retrieved 23.07.2013. from www.resmigazete.gov.tr/.../2011/11/20111102M1-3.b...
- Sarışen, Ö., Çalışkan D. (2005). Fitoterapi: Bitkisel tedaviye dikkat! *STED*, 14 (8):182-187.
- Sayek, F. (1996). Dünya alternatif tıba nasıl yaklaşıyor? *Bilim ve Ütopya*, 26: 38-39.
- Schmidt, K., Ernst, E. (2002). Internet advice by acupuncturists—a risk factor for cardiovascular patients? *Perfusion*, 15: 44-50.
- Tan, M., Uzun, O., & Akçay, F. (2004). Trends in complementary and alternative medicine in Eastern Turkey. *The Journal of Alternative and Complementary Medicine*, 10(5): 861–865.
- Thorne, S., Best, A., Balon, J., Kelner, M., Rickht, B. (2002). Ethical dimensions in the borderland between conventional and complementary/alternative medicine. *The Journal Of Alternative And Complementary Medicine*, 8(6): 907–915.
- Trachtenberg, D. (2002). Alternative therapies and public health: Crisis or opportunity? *Am J Public Health*, 92(10): 1566–1567. [Electronic Version]. Retrieved 23.07.2013, from www.ncbi.nlm.nih.gov .
- WHO. (2000). General guidelines for methodologies on research and evaluation of traditional medicine. WHO/EDM/TRM/2000.1, World Health Organization, Geneva, [Electronic Version]. Retrieved 29.07.2013 from whqlibdoc.who.int/hq/2000/WHO_EDM_TRM_2000.1.pdf.
- WHO. (2002-2005) Traditional medicine strategy. Geneva: [Electronic Version]. Retrieved 29.07.2013, from WHO;2002. whqlibdoc.who.int/hq/2002/who_edm_trm_2002.1.pdf.
- Yaşar, D. (2006). Türk basınında alternatif tıbbın sunumu. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, Ankara.
- Yıldız, H. (2006). Medya ve sağlık: Türk Basınında sağlık içerikli haberlerin bilgilendirme potansiyeli. Gazi. Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı,

Yüksek Lisans Tezi, Ankara:1-70. [Electronic Version]. Retrieved 25.07.20013. from www.belgeler.com/.../medya-ve-saglik-turk-basininda.

Extended English Abstract

Introduction and objective

The reason why Complementary and Alternative Medicine (CAM) is constantly on the agenda and has a widespread use both in Turkey and in the world is probably due to the fact that both written and visual media keep the issue alive.

According to the World Health Organization (WHO), the rate traditional medicine is practiced is 80% in Africa, 70% in Canada, 48% in Australia, 42% in the USA, 38% in Belgium and 49% in France. It is estimated that the amount spent on CAM practices per year is 2,700 million dollars in the USA, 2,400 million dollars in Canada and 2,300 million dollars in the UK. In a limited number of studies conducted in Turkey, it has been determined that CAM practices (mostly on chronic diseases) account for 42.29-70.00% of health applications. Although the available data on how much is spent on CAM practices in Turkey is limited, it is estimated that about half a million dollars is spent on herbal products every year.

The idea that using complementary health products and practices is useful is constantly being disseminated in the written and visual media and on the internet. Similarly, it is also argued that CAM is natural and thus causes no harm to the health of people. However, due to these views regarding CAM, issues such as delays in the treatment of patients, negative interactions of herbal medicines and inconveniences of CAM methods either are hidden from view or are unknown. Several studies have shown that in the world, approximately one hundred thousand people die due to phytotherapy practices alone.

In the light of this information, it can be said that the way the news about CAM is presented in the media gains importance in terms of public health.

News related to CAM can affect people's opinions about and attitudes towards health. Therefore, it is expected that journalists and all other media professionals should accurately inform people after having evaluated the news objectively in line with the scientific criteria, because the incorrect and exaggerated publicity and incentive information can lead to health problems. The studies and observations on this issue have revealed that journalists prefer to give the news considering how sensational it is.

However, what is expected from journalists and newspapers is that they should provide the public with the accurate scientific knowledge and prevent those with no scientific title from giving messages to the public.

Within this context, the study was conducted to determine how the three best-selling daily newspapers in Turkey gave news about CAM both from a quantitative and qualitative aspect and to evaluate them in terms of ethics and public health.

Method

In this descriptive study, the three best-selling newspapers throughout Turkey (Posta, Hürriyet and Sabah) were scanned between January 1, 2013 and June 30, 2013, and the news about CAM given in these papers was evaluated. The study included only the methods (126 methods were determined) used as CAM methods both in the world and in Turkey. Other news, articles, interviews related to health, dietary practices proposed by medical doctors in relation to their specialties, dietitians' professional practices, articles on cosmetic products given in these newspapers were not evaluated.

News related to CAM in these newspapers was loaded on the SPSS 14.0 software program in accordance with the coding manual prepared by the researchers and then evaluated on the computer. The statistical significance limit was considered as $p < 0.05$. We also conducted qualitative analyzes depending on the features of the news.

Results

According to the six-month assessment data, 585 articles on CAM were published in the three newspapers in 181 days with a daily average of 3.2 articles. Posta newspaper had the most coverage related to CAM (207 articles, 35.4%). Hurriyet (204 articles 34.9%) and Sabah Newspaper (174 articles, 29.7%) followed Posta. It was determined CAM-related news in these newspapers was mostly given in the supplements [65.8% (n = 385)].

As a source of the news, medical doctors took the first place (197 people, 33.7%). It was determined that medical doctors writing in Hurriyet and Sabah newspapers mentioned CAM methods in their columns (32.0%, 187 people). CAM ads took the second place (26.3%, n = 154). When the styles of writings about CAM were taken into consideration, it was seen that 300 (69.6%) of them recommended readers to make use of CAM practices and that articles tempting people into CAM took the second place (117 articles, 27.1%). Of the CAM-related articles, 342 (58.6%) were on herbal treatment. While articles on herbal treatment took the first place in all the three Newspapers, yoga (13.0%, n = 78) followed them. Articles on diseases were mostly on nutrition–diet. In the articles and news, it was reported that there were 70 CAM methods practiced in Turkey.

Discussion, conclusions and recommendations

In newspapers, CAM-related news is especially given as plant-based methods and their use is encouraged. The most emphasized CAM techniques are related to nutrition –diet. Not only do medical doctor columnists write articles recommending CAM, but also those who are not health professionals recommend CAM in newspapers and implement them.

The media deal with all kinds of information on the agenda because they consider them as newsworthy, and thus the public is misinformed and misled on such an important issue as health care.

When the right to access to health services needed, respect to human health and life and observance of interests of an individual are evaluated by taking economic and political dynamics into account, people's desperation, hopes, lives and health should not be exploited just to obtain financial advantage.

Such practices should remain as folk medicine as a part of our culture, and if they are to be used, they should be subjected to scientific studies.

Limitation

The results of this study are limited, with three newspapers news about complementary alternative medicine.